

EUCHARYSTIA JAKO PRZYCZYNA SPRAWCZA ŚWIĘTOŚCI MISTYCZNEGO CIAŁA JEZUSA CHRYSYTA¹

Eklezjologia obok mariologii należy w ostatnich dziesiątkach lat do najbardziej aktualnych zagadnień w dogmatyce katolickiej². Wyrazem współczesnych zainteresowań oraz tendencji w dziedzinie eklezjologii jest wielka liczba prac teologicznych, których wyniki podsumowuje, a także wytycza kierunek dalszego rozwoju encyklika Piusa XII *Mystici Corporis*.

Obecny okres rozwoju eklezjologii datuje się od czasów soboru watykańskiego. Stało wówczas przed teologią nowe zadanie, które nie straciło aktualności do dziś. Chodziło mianowicie o opracowanie wewnętrznego życia Kościoła, o syntezę nauki św. Pawła i Ojców Kościoła na temat Mistycznego Ciała Chrystusa, o ukazanie w pełniejszym świetle tego elementu Kościoła Chrystusowego, który w walce z XVI-wiecznymi i późniejszymi herezjami został może nieco zapomniany, odsunięty na dalszy plan, elementu, który decyduje o tym, że Kościół jest przede wszystkim nadprzyrodzonym braterstwem w Chrystusie³.

Zagadnienie Kościoła jako Mistycznego Ciała jest więc stosunkowo młode i w wielu punktach nie dość zgłębione. Do takich należą: kwestia stosunku części apologetycznej do dogmatycznej w nauce o Kościele, zaś w samej dogmatyce — stosunek eklezjo-

¹ Streszczenie rozprawy doktorskiej przyjętej na Wydziale Teologicznym KUL w 1956 r.

² H. de Lubac, *Méditation sur l'Eglise*, Paris 1953, s. 18—19, nazywa wiek XX wiekiem Kościoła.

³ Por. S. Tyszkiewicz, *La sainteté de l'Eglise*, „Nouvelle Revue Théologique”, 68 (1936) 449—450.

logii do chrystologii i soteriologii. Najbardziej jednak istotna, jak się wydaje, jest kwestia stosunku Kościoła do Eucharystii.

Pismo św., szczególnie listy św. Pawła oraz Tradycja okresu patrystycznego i scholastyki wskazują na ścisłe i konieczne powiązanie tych prawd.

Jeszcze przed zagłębieniem się szczegółowo w kwestie stosunku Eucharystii do Mistycznego Ciała, stwierdza się wiele wzajemnych związków tych dwóch rzeczywistości, począwszy od czysto zewnętrznych aż do najistotniejszych i najbardziej wewnętrznych.

Pokrewieństwo Eucharystii z Mistycznym Ciałem jest uderzające już w samej nazwie „Ciało Chrystusa” zawartej w Objawieniu, a odnoszonej do obydwu⁴ oraz „Mistyczne Ciało Chrystusa” utworzonej w teologii dla Eucharystii, a z czasem przeniesionej na Kościół⁵. Ciało Eucharystyczne jest najwyższym dobrem danym przez Chrystusa Mistycznemu Ciału⁶. Kościół znany z Dziejów Apostolskich jest tak konkretnie związany z Eucharystią, że był pierwotnie rozumiany jako społeczność „łamania Chleba” Uczestnictwo w „łamaniu Chleba” stanowiło tam o przynależności do społeczności Chrystusa⁷. Wykluczenie od udziału w Eucharystii było równoznaczne z wykluczeniem z Kościoła.

Dla Ojców Kościoła, a następnie dla scholastyków, związek Eucharystii z Kościołem jest oczywisty. Dlatego według św. Tomasza prawda o Eucharystii zawiera się w tym artykule Składu Apostolskiego, który mówi o Kościele⁸. Zarówno Kościół, jak

⁴ Zob. Ef 1, 23; 1 Kor. 10, 16 n.

⁵ Por. Św. Augustyn, *Contra Faustum*, 1, 20 c. 13, PL 42, 379; Rabanus Maurus, *De clericorum institutione*, 1, 1 c. 33, PL 107, 324; H. de Lubac, *Corpus Mysticum et l'Eglise au Moyen Age*, Paris 1944, s. 37.

⁶ Por. *Missale mixtum* (lit. mozar. sec. red. B. Isid), p. I, PL 85, 554; Św. Tomasz, *S. th.* III, q. 66, a. 3 ad 1; III, q. 70, a. 1 c. et ad 1.

⁷ Por. E. Walter, *Eucharistie und Kirche*, „Theologie und Glaube”, 31 (1939).

⁸ Św. Tomasz, *In III Sent.*, dist. 25, q. 1, a. 2 ad 10.

Eucharystia mają właściwość przedłużania tajemnicy Wcielenia⁹. W Eucharystii ogniskuje się wszystko, co dotyczy całego Kościoła¹⁰. Św. Bonawentura nie wyobrażał sobie życia Kościoła bez Eucharystii. Znamienne są jego słowa: *Tolle hoc sacramentum de Ecclesia et quid erit in mundo nisi error et infidelitas? Sed per hoc sacramentum stat Ecclesia, roboratur fides, viget christiana religio et divinus cultus*¹¹.

Eucharystia wchodzi dogłębnie w życie Mistycznego Ciała jako jego ofiara i pokarm¹². W niej osiąga punkt kulminacyjny zjednoczenie ludzi z Synem Bożym, tj. wcielenie w Chrystusa¹³.

Te liczne powiązania Eucharystii z Mistycznym Ciałem, powiązania tak istotne, sprawiają, że nie można mówić w sposób wyczerpujący na temat Eucharystii, pomijając kwestię Mistycznego Ciała, jak również nie można omawiać poważnie zagadnienia eklezjologii bez zwrócenia uwagi na jej łączność z Eucharystią¹⁴.

Niniejsze opracowanie ma na celu omówienie małego wycinka relacji istniejących między Eucharystią a Mistycznym Ciałem. Jest pomyślane jako monograficzne ujęcie wpływu Eucharystii na życie wewnętrzne Mistycznego Ciała. Bierze ono mianowicie za przedmiot badań najistotniejszy przymiot Mistycznego Ciała, jego społeczną świętość w jej zależności od Eucharystii.

Jakikolwiek wpływ jednej rzeczy na powstanie drugiej nazywa się w filozofii przyczynowością¹⁵. Filozofia wieczysta zna

⁹ Tenze, III, q. 79, a. 1 c; Św. Bonawentura, *Tract. de praep. ad Missam*, c. 1 i 1 n 3.

¹⁰ Tamże, q. 84, a. 4 ad 6.

¹¹ Por. Św. Augustyn, *Sermo 366*, n 6, PL 39, 1641.

¹² Por. M. J. Scheeben, *Die Mysterien des Christentums*, Freiburg im Br. 1925, s. 462.

¹³ Por. E. Walter, l. c., s. 285; F. Jürgensmeier, *Der mystische Leib als Grundprinzip des Aszetik*, Paderborn 1934³, s. 284; E. Mersch, *La théologie du Corps mystique*, Paris 1949³, t. II, s. 315.

¹⁴ Por. F. Kwiatkowski, *Filozofia wieczysta w zarysie*, Kraków 1947, t. II, s. 55 n.

¹⁵ Tamże, s. 57.

cztery główne rodzaje przyczyn: materialną, formalną, sprawczą i celową. Rozpatrując tu zagadnienie wpływu Eucharystii na Mistyczne Ciało, mamy na myśli przede wszystkim przyczynowość sprawczą. Przyczyną sprawczą nazywamy taką, która swoim działaniem wytwarza coś, co nazywamy skutkiem¹⁶. Badamy więc, czy świętość Mistycznego Ciała jest skutkiem działania Eucharystii.

Materiał, na podstawie którego odpowiadamy na to pytanie, stanowią dane Pisma św. i Tradycji dogmatycznej oraz opracowania teologiczne na temat Mistycznego Ciała, Eucharystii i ich wzajemnego stosunku.

Spośród wielu argumentów uzasadniających pozytywną odpowiedź w powyższej kwestii przytoczymy najbardziej ogólny: Eucharystia rozpatrywana całościowo, to jest jako ofiara i jako sakrament, w swojej funkcji przedłużania bytu Mistycznego Ciała jest przyczyną sprawczą jego świętości¹⁷.

*

Mistyczne Ciało otrzymuje swój byt z mocy Ofiary Krzyżowej, ponieważ na krzyżu wysłużył Chrystus Pan prawo i łaski potrzebne do zjednoczenia wszystkich ludzi w jeden mistyczny organizm.

Dalsze istnienie Mistycznego Ciała wymaga, aby wszystkie przychodzące w następstwie czasów pokolenia ludzi wcielały się w Chrystusa, stając się Jego członkami i jedni drugich współczłonkami. Dokonuje się to przez przydzielenie poszczególnym duszom zasług Chrystusa Pana zdobytych w ofierze krzyżowej. W tym celu każdy człowiek musi wejść w łączność z ofiarą krzyżową za pośrednictwem ofiary eucharystycznej. Przez Eucharystię

¹⁶ Dalsze argumenty opierają się na przyczynowości Eucharystii jako ofiary i jako sakramentu rozpatrywanych oddzielnie.

¹⁷ Por. M. G r a b m a n n, *Die Lehre des hl. Thomas von der Kirche als Gotteswerk*, Regensburg 1903, s. 281—282.

cię — ofiarę i sakrament zostają przydzielone ludziom łaski usprawiedliwienia, dzięki czemu stają się oni członkami Mistycznego Ciała Chrystusa i otrzymują świętość. W ten sposób Eucharystia spełniając swą społeczną rolę przedłużania bytu Mistycznego Ciała, udziela mu jednocześnie świętości.

Po tym wprowadzeniu przystępujemy do przytoczenia argumentów.

1. Eucharystia jednocząc członki Mistycznego Ciała z Chrystusem Panem udziela im społecznej świętości.

Najbardziej bezpośrednim skutkiem Eucharystii jest specyficzne zjednoczenie wiernych z Chrystusem, nazywane w teologii wcieleniem w Chrystusa (*incorporatio*). Nazwa ta jest niewątpliwie przystosowana ze zjednoczenia Syna Bożego z ludzką naturą, zjednoczenia osobowego (*incarnatio*), uzasadnieniem zaś tego przystosowania — analogia owych unii. Zjednoczenie osobowe jest pierwowzorem zjednoczenia wiernych z Chrystusem. Zawiera bowiem pewne cechy występujące również w zjednoczeniu wiernych z Chrystusem: wewnętrżność, organiczność, duchowość, tajemniczość. Ale nie tylko to. Między obydwoma zjednoczeniami istnieje związek. Ten mianowicie, że przez zjednoczenie eucharystyczne człowieka z Chrystusem kontynuuje się zjednoczenie Syna Bożego z ludzką naturą¹⁸ i co z naszego punktu widzenia jest godne szczególnej uwagi — zjednoczenie eucharystyczne przedłuża owo działanie uświęcające Słowa Bożego na ludzką naturę zapoczątkowane we Wcieleniu¹⁹.

Nauka o wcieleniu w Chrystusa przez Eucharystię opiera się na Piśmie św., konkretnie na słowach obietnicy ustanowienia Eucharystii: „Kto pożywa moje Ciało i pije moją Krew, we mnie mieszka, a ja w nim. Jako mnie posłał żyjący Ojciec i ja żyję dla Ojca, a kto pożywa mnie i on żyć będzie dla mnie”²⁰. W tekście jest mowa

¹⁸ Por. M. J. Scheeben, *Die Mysterien des Christentums*, Freiburg im Br. 1932, s. 414.

¹⁹ J 6, 57.

²⁰ J 15, 5.

o bliskiej łączności duchowej, więcej — o wzajemnym współprzebywaniu tych, którzy przyjmują Eucharystię i Chrystusa, którego przyjmują. Wzmianka o Ojcu Niebieskim nawiązuje do analogicznego stosunku wiernych, do Chrystusa przez Eucharystię z tym, jaki istnieje między Synem Bożym a Ojcem. Ponadto jak Ojciec jest źródłem życia Bożego, tak i Chrystus.

Podobnie w oparciu o zasadę analogii wiary słowa Chrystusa Pana o winnym krzewie i latoroślach, zawarte w tej samej ewangelii mogą być tłumaczone w sensie eucharystycznego wcielenia w Chrystusa, Głowę Mistycznego Ciała: „Jam winnym krzewem a wy latoroślami. Kto mieszka we mnie, a ja w nim, ten wiele owocu przynosi”²¹. I tu stwierdza się istnienie życiowej łączności wiernych z Chrystusem, a także jej skutek, owoc, jakim jest świętość życia chrześcijańskiego.

Szczególnie jasne teksty znajdujemy w listach św. Pawła. „Kielich błogosławieństwa — czytamy tam — któremu błogosławimy, czyż nie jest uczestnictwem we krwi Chrystusowej? A chleb, który łamiemy, czyż nie jest uczestnictwem w ciele Pańskim? Bo wielu nas jest jednym chlebem i jednym ciałem, wszyscy, którzy jednego chleba uczestnikami jesteśmy”²². Przytoczone słowa wskazują na fakt zjednoczenia z Chrystusem przez Eucharystię oraz na społeczne znaczenie tego faktu. Komentując ten klasyczny w naszym przedmiocie tekst pisze św. Bruno: „Czyż więc ten kielich nie jest uczestnictwem we Krwi Chrystusowej, to jest, czy przez przyjętą Krew nie jednoczymy się z Chrystusem i nie upodabniamy się do niego? A chleb, to jest prawdziwe Ciało Chrystusowe... chleb, który łamiemy, czyż nie jest uczestnictwem w Ciele Pańskim? To znaczy, czy przez to Ciało nie bierzemy Boga w sie-

²¹ 1 Kor 10, 16 n.

²² Należy zwrócić uwagę na różnicę sformułowania skutku Eucharystii, o którym św. Bruno mówi, że wierni wcielają Chrystusa w siebie, podczas gdy ogólnie określa się, że wierni wcielają się w Chrystusa. Istotny fakt: ścisły związek członków Mistycznego Ciała z Chrystusem, pozostaje bez zmiany.

bie i nie wcielamy Go w siebie²³. Prawdziwie przez przyjęcie Krwi i Ciała Chrystusa jednoczymy się z Chrystusem, bo wielu nas jednym chlebem jesteśmy, to jest jak w chlebie różne ziarna przechodzą w jedność chleba, tak i my stajemy się jednością przez wiarę, nadzieję i miłość”²⁴. Św. Bruno wyraża przekonanie, że z wcieleniem w Chrystusa, które się dokonuje przez uczestnictwo w eucharystycznej Krwi i Ciele Chrystusa Pana, łączy się upodobnienie do bosko-ludzkiego wzoru świętości, jakim jest Chrystus Pan. Zaś jedność w wierze, nadziei i miłości wyraża tu świętość społeczną zdobytą na zasadzie eucharystycznego wcielenia w Chrystusa.

Wcielenie w Chrystusa Pana przez Eucharystię oznacza zjednoczenie chrześcijanina z Chrystusem w jedno ciało. Z tym faktem łączy się usprawiedliwienie i przystosowanie chrześcijanina, członka Mistycznego Ciała, do stanu zbawienia wiecznego²⁵. Skutek ten jest właściwy również całemu Kościołowi, który przez pokarm eucharystyczny staje się razem z Chrystusem jednym ciałem²⁶.

Zjednoczenie Chrystusa z Kościołem da się według Honoriusza z Autun porównać do współprzenikania się osób Boskich w Trójcy Świętej. Przy czym tak jak w Trójcy Świętej to współprzenikanie jest rzeczą naturalną, tak analogiczny stosunek Chrystusa do Kościoła wypływa w naturalny sposób z przyjmowania Eucharystii²⁷. Ponieważ współprzenikanie stanowi o wspólności życia, więc Eucharystia, która to sprawia, jest przyczyną świętości społecznej.

²³ Św. Bruno, *Expos. in L Cor.* 10; PL 153, 176.

²⁴ Goffridus Abbas, *Op. IX, Tract. de Corp. et Sang. D. J. Chr.*, PL 157, 213.

²⁵ Honoriusz z Autun (1136), *Eucharistion, seu Lib. de Corp. et Sang. D-ni*, cap. IV, PL 172, 1252.

²⁶ Tamże.

²⁷ *Eucharistia pro principali effectu habet unionem hominis ad Christum* (Św. Tomasz, *In IV Sent.* dist. 12, q. 2, a. 2, sol. 1.).

Również św. Tomasz stwierdza fakt zjednoczenia członków Mistycznego Ciała z Chrystusem-Głową mocą Eucharystii. W komentarzu na Sentencje pisze: „Eucharystia za główny skutek ma zjednoczenie człowieka z Chrystusem”²⁸. Podobnie określa skutek Eucharystii w *Sumie teologii*, mówiąc że dokonuje ona zjednoczenia ludu chrześcijańskiego z Chrystusem²⁹.

Także współcześni teologowie uważają wcielenie w Chrystusa za główny skutek przyjęcia Eucharystii. Podkreślają oni szczególnie, że Eucharystia wykańcza i przypieczętowuje rzeczywistą jedność Syna Bożego z wszystkimi ludźmi. Celem zaś tego doskonałego, najbardziej wewnętrznego i realnego wcielenia wiernych w Chrystusa jest branie udziału przez nich w jego życiu, a tym samym w świętości. I to jest zasadniczym ujęciem całej tajemnicy Eucharystii³⁰. Podkreśla się przy tym, że Komunia św. zgodnie ze swą nazwą oznaczającą łączenie dąży ze swej istoty do realizowania tego skutku, to jest do wcielania wiernych w Chrystusa³¹. Powtarza się też dawną myśl patrystyczną, że pomiędzy przyjmującym Ciało i Krew Chrystusa a Chrystusem istnieje tak dalece jedność duchowa, że stanowią oni jeden żyjący organizm, ożywiony tym samym życiem³².

Fakt wcielenia w Chrystusa mocą Eucharystii stwierdzają bardzo wyraźne dokumenty Magisterium Kościoła. Sobór florencki w dekrete dla Ormian uczy: „Skutkiem tego sakramentu dokonywanym w duszy godnie komunikującego, jest zjednoczenie człowieka z Chrystusem. I ponieważ przez łaskę człowiek wciela się w Chrystusa i jednoczy z jego członkami, konsekwentnie przez

²⁸ *Hoc convenit ad significandum effectum huius sacramenti qui est unio populi christiani ad Christum* (Tenze, III, q. 74, a. 6 c).

²⁹ Por. M. J. Scheeben, *Die Mysterien des Christentums*, Freiburg im Breisgau 1925, s. 413.

³⁰ Por. F. C u t t a z, *Communion* (Effets), W: *Dict. de Spiritualité*, Paris 1953, II, col. 1188.

³¹ Por. M. de la Taille, *Mysterium fidei*, Parisiis 1924, s. 746.

³² Sob. flor., Dekret dla Ormian, DB 698.

ten sakrament w godnie komunikujących wzrasta łaska”³³. Encyklika *Mystici Corporis* podaje: „Przez sakrament Eucharystii... łączą się wierni niewypowiedzianym i Boskim węzłem z Boską Głową całego Ciała”³⁴. W szczególniejszy sposób, jak to stwierdza następny tekst tejże encykliki, wyraża to zjednoczenie Ofiara eucharystyczna: „Wolał Chrystusa było, iżby przedziwne i nie dość nigdy wysławione zjednoczenie, łączące nas między sobą i z Boską naszą Głową, uwidocznilo się tym, którzy wierzą, osobiwie w Ofierze eucharystycznej”³⁵.

Celem wcielenia w Chrystusa jest uświęcenie społeczne, określane różnymi terminami. W osiągnięciu tego celu widzi teologia sens Eucharystii. „Trzeba, aby członki były realnie złączone z Głową, pisze św. Tomasz, by mogły być ożywione”³⁶. „Dla naszej doskonałości było wymagane, aby nasza Głowa również z nami realnie się łączyła. I dlatego dopóki we własnej postaci przebywał z ludźmi, nie było potrzeby ustanawiać tego sakramentu, lecz (stało się to konieczne) wówczas, gdy Kościół miał być pozbawiony Jego fizycznej obecności”³⁷. Celem więc Eucharystii, i co za tym idzie, wcielenia w Chrystusa-Głowę Mistycznego Ciała przez Eucharystię, jest według Doktora Powszechnego umożliwienie przekazywania członkom Mistycznego Ciała życia łaski, to jest umożliwienia oddziaływania Chrystusa mocą Jego *gratia capitis* na całą społeczność ludzką. Jest to w ścisłym znaczeniu realizacja Odkupienia społecznego, czyli uświęcenie społeczne.

Zjednoczenie członków z Głową Mistycznego Ciała przez Eucharystię jest istotne dla bytu Mistycznego Ciała z dwóch przyczyn: 1. ono powoduje realny, najbardziej wewnętrzny związek Chry-

³³ Enc. *Myst. Corp.* AAS, 25 (1943) 202.

³⁴ Tamże, s. 232.

³⁵ *Oportet membra capiti realiter coniungi ad hoc quod vivificentur* (Św. Tomasz, *In IV Sent.* dist. 9, a. 1 qc. 1 contra).

³⁶ Tamże, dist. 8, q. 1, a. 1, sol. 3.

³⁷ Por. M. Gr a b m a n n, *Die Lehre des hl. Thomas von Aquin von der Kirche als Gotteswerk*, Regensburg 1903, s. 273, 275—276.

tusa z Jego świętą oblubienicą, Kościołem i dzięki temu jest zasadą bytu i życia Kościoła, 2. utrzymuje Kościół nie tylko w dalszym jego istnieniu, lecz również w pełnej żywotności, która oznacza świętość³⁸.

W świetle dotychczasowych rozważań wydaje się niewątpliwy fakt uświęcenia Mistycznego Ciała przez eucharystyczne wcielenie w Chrystusa. Analiza przymiotów tego wcielenia jeszcze bardziej potwierdza tę prawdę.

Jakie są przymioty zjednoczenia wiernych z Chrystusem Panem mocą Eucharystii? U Ojców spotykamy myśl, że jest ono nie tylko moralne, lecz również w pewnym znaczeniu fizyczne. Święty Cyryl Aleksandryjski pisze: „Należy zwrócić uwagę, że Chrystus (w słowach: Kto pożywa Ciało moje i pije Krew moją we mnie mieszka a ja w nim — przypisek mój) nie powiedział o przebywaniu w nas pod względem tylko uczuciowym, lecz o przebywaniu przez uczestnictwo naprawdę naturalne”³⁹. Jak zaś rozumieć to naturalne uczestnictwo, wyjaśnia w dalszych słowach. „Podobnie bowiem jak gdy ktoś zmiesza wosk z woskiem i razem stopi go na ogniu, uczyni zeń coś jednego, tak przez uczestnictwo w Ciele i Krwi Chrystusa, On w nas, a my w Nim łączymy się w jedno. Nie inaczej bowiem może zostać ożywione to, co z natury jest zniszczalne, jak przez fizyczne zjednoczenie z Ciałem Tego, który jest z natury swojej życiem, to jest z Ciałem Jednorodzonego”⁴⁰. Zwracamy w tym tekście uwagę na powiązanie skutku uświęcenia z przymiotem fizyczności naszego wcielenia w Chrystusa. Święty Doktor podkreśla ponadto, że bez tego rodzaju wcielenia uświęcenie byłoby w ogóle niemożliwe. Ogólnie biorąc „Ojcowie w bardzo mocnych wyrażeniach mówią o pewnym zmieszaniu i stopieniu Ciała Chrystusa z naszym. Podkreślają przy tym wyraźnie, że nasza jedność z Chrystusem nie jest tylko moralna, lecz real-

³⁸ Św. C y r y l Aleks., *In Jo comm.* 1, 10, c 2 (*In Jo* 15, 1); PG, 74, 341.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ M. J. S c h e e b e n, *op. cit.*, s. 413.

na, fizyczna, substancjalna i [...] przedstawiają tę jedność jako odbicie współlistotności Syna z Ojcem”⁴¹.

Podobną naukę można znaleźć u św. Tomasza, który podtrzymuje naukę Ojców Kościoła i pisarzy wczesnego średniowiecza o fizycznym charakterze działania Chrystusa w Kościele przez Eucharystię. Dzięki Eucharystii stosunek Chrystusa do Kościoła nie jest tylko zewnętrzno-prawny, lecz realistyczny i wewnętrzny⁴².

Inną cechą wcielenia w Chrystusa mocą Eucharystii ukazuje obraz związku małżeńskiego podany w liście św. Pawła do Efezjan⁴³. Obraz ten przedstawia zjednoczenie dwóch istot żyjących, przekazujących sobie nawzajem pierwiastki życia. Związek małżeński jest najdoskonalszą naturalną analogią tego zjednoczenia ciał, które dokonuje się mocą Eucharystii⁴⁴.

Wcielenie w Chrystusa przez Eucharystię odznacza się wewnętrznością. Dla wyrażenia tej cechy używają teologowie takich terminów, jak: wszczępienie, wkorzenie, pogłębienie, uwe wnętrzenie. „Rodzenie się chrześcijan w porządku nadprzyrodzonym, zauważa Scheeben, nie jest jakąś emanacją z Chrystusa, lecz wszczępieniem w Niego, ponieważ o tyle tylko otrzymujemy życie z Chrystusa, o ile jesteśmy Jego członkami. Więc substancjalne zjednoczenie z Ciałem Chrystusa przez Eucharystię ma znaczenie nie tylko pokarmu podtrzymującego zrodzone życie, lecz jego głębszego ugruntowania w samym korzeniu, mocniejszego, istotowo wewnętrzniejszego połączenia z jego źródłem, tak mianowicie, że udzielenie życia poza tym substancjalnym zjednoczeniem dokonuje się tylko jako antycypacja”⁴⁵. To mocniejsze zespolenie z Chrystusem przez Eucharystię, a tym samym mocniejsze ugruntowanie w świętości, jest w przyjmowaniu Eucharystii

⁴¹ Por. Grabmann, op. cit., s. 283.

⁴² Ef 5, 23 nn.

⁴³ Por. M. J. Scheeben, op. cit., s. 414.

⁴⁴ M. J. Scheeben, op. cit., s. 415.

⁴⁵ Tamże.

bodaj ważniejsze, niż samo podtrzymywanie życia nadprzyrodzonego na wzór pokarmu naturalnego, który podtrzymuje życie cielesne ⁴⁶. „Komunia św. jest najwyższą siłą wszczepiającą w Chrystusa *eis Christon* stwierdza Jürgensmeier ⁴⁷.

Dzięki wymienionym przymiotom eucharystyczne wcielenie wiernych w Chrystusa mógł Chrystus Pan porównać z jednością, jaka istnieje między Nim a Ojcem ⁴⁸. Chrystus Pan porównuje wspólnotę życia wiernych i Chrystusa oraz Chrystusa i Ojca. Ojciec udziela Synowi swego życia. Tegoż życia udziela Chrystus Pan tym, którzy przyjmują Eucharystię, jakkolwiek w inny sposób. Syn posiada życie Ojca jako Jemu współistotny. W nas nigdy nie dochodzi to życie do równości z życiem Syna Bożego. Jest zawsze niepełne i uzależnione ⁴⁹. Porównanie użyte przez Chrystusa Pana wskazuje na ogromną i zasadniczą rolę Eucharystii w uświęcaniu Kościoła.

2. Eucharystia jednocząc członki Mistycznego Ciała między sobą stanowi przyczynę społecznej świętości.

Analogia Kościoła z organizmem ludzkim wskazuje na zjednoczenie członków Mistycznego Ciała z Głową, jak również ich wzajemne między sobą. Dotąd stwierdziliśmy, że zjednoczenie członków z Głową Mistycznego Ciała dokonuje uświęcenia Kościoła, obecnie wykażemy, że również zjednoczenie członków między sobą jest przyczyną świętości Kościoła.

Podstawę do twierdzenia, że przez Eucharystię wierni jednoczą się między sobą i dzięki temu powstaje jeden święty organizm mistyczny, daje nam Pismo św. oraz liczne świadectwa Tradycji dogmatycznej.

⁴⁶ F. Jürgensmeier, *Der mystische Leib Christ als Grundprinzip der Aszetik. Aufbau der religiösen Lebens und strebens auf dem Corpus Christi mysticum*, Paderborn 1934³, s. 323.

⁴⁷ Por. J 6, 57 n.

⁴⁸ Por. De la Taille, op. cit., s. 477—478.

⁴⁹ *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus* (I Cor. 10, 17).

W 1 Kor 10, 17 czytamy: „Wielu nas jednym ciałem, wszyscy, którzy jednego chleba uczestnikami jesteśmy”⁵⁰. Św. Paweł mówi tu o powstaniu społeczności religijnej przez spożywanie Eucharystycznego Chleba. Ten tak wyraźny tekst stał się punktem wyjścia dla teologów piszących na temat stosunku Eucharystii do Mistycznego Ciała.

Myśl św. Pawła znajdujemy u św. Jana Chryzostoma: „Jesteśmy jednym ciałem i członkami z ciała i kości Jego. Abyśmy tym byli nie tylko przez miłość, lecz również w rzeczy samej, gdy przyjmujemy to ciało. Dzieje się to bowiem przez pokarm, którego nam udzielił, by okazać, jak wielką miłością pała ku nam. Dlatego złączył się z nami i utworzył z nas jedno ciało, abyśmy byli jednym niejako ciałem złączonym z Głową”⁵¹. Zauważmy, że w ujęciu Doktora Eucharystii wspomniane zjednoczenie jest nie tylko moralne (przez miłość), lecz realne (przez przyjęcie Ciała Chrystusa). Podkreślamy świadomie tę cechę, gdyż ona jest racją stwierdzającą, że Eucharystia jest przyczyną społecznej świętości.

Przekonanie o fakcie jednoczenia członków Mistycznego Ciała przez Eucharystię wpłynęło na powstanie argumentacji dogmatycznej uzasadniającej zakaz przyjmowania Eucharystii z rąk heretyków. Katolikom nie wolno przyjmować Komunii św. z rąk heretyków, jak również dopuszczać heretyków do Komunii św. w Kościele katolickim, ponieważ uczestnictwo w Ciele Pańskim tworzy jeden organizm. We wskazanych zaś przypadkach istnieje przeszkoda uniemożliwiająca osiągnięcie tego celu. O ile komunikowanie w Kościele katolickim łączy nas z Głową i członkami Mistycznego Ciała i prowadzi do zbawienia, o tyle przyjmowanie Eucharystii poza Kościołem burzy jedność i świętość Kościoła⁵². Niekatolicki minister Eucharystii nie sprawuje w pełni tego sa-

⁵⁰ Św. Jan Chryz., *In Jo hom.*, 46, 2; PG 59, 260.

⁵¹ Św. Jan Damasc., *De fide orth.* 4, 13; PG 94, 1153.

⁵² Por. Algerus (1140), *De sacr. corp. et sang. dom.* 1, 1 c 19; PL 180, 794.

kramentu, gdyż nie jest w łączności z Głową i członkami Mistycznego Ciała. Nie jest sprawowany Chrystus tam, gdzie nie jest sprawowany cały Chrystus⁵³. W powyższych stwierdzeniach uwiadcza się przekonanie, że godnie przyjęta i sprawowana Eucharystia wpływa na jedność i tym samym na świętość Kościoła, zaś niewłaściwe przyjęcie i sprawowanie Eucharystii burzy te cechy Kościoła.

Przez cały rozwój eucharystologii przewija się myśl, że godnie przyjęte eucharystyczne Ciało Chrystusa czyni chrześcijan Jego Mistycznym Ciałem. „Jeśliście dobrze przyjęli pisze św. Augustyn, staliście się tym coście przyjęli. Apostoł bowiem mówi: Jednym chlebem, jednym ciałem jest wielu nas...⁵⁴. Ten chleb jest dla was poleceniem, jak macie miłować jedność. Czyż bowiem ów chleb został sporządzony z jednego ziarna? Czyż nie wiele było ziaren pszenicy?”⁵⁵. „Mocą bowiem, którą się tam (to jest w Eucharystii) poznaje jest jedność, abyśmy zgromadzeni w jedno ciało, stawszy się Jego (to jest Chrystusa) członkami, byli tym, co przyjęliśmy”⁵⁶. Moralnym skutkiem złączenia wiernych w jedno ciało jest, jak widzimy, postulat umiłowania jedności. Ta zaś jest warunkiem stania się świętym Ciałem Chrystusa. I ten więc skutek ma charakter wybitnie uświęcający.

Fakt tworzenia Mistycznego Ciała przez Eucharystię, znany z Pisma św. i dzieł patrystycznych stał się w IX w. okazją powstania teorii o tak zwanym trójdzielnym ciele Chrystusa. Zwolennicy jej rozróżniali Ciało Chrystusa Pana narodzone z Najświętszej Panny, Ciało sakramentalne oraz ciało Kościoła⁵⁷. Głównym zwolennikiem tej teorii był Amalariusz z Metz⁵⁸. Przeciwnicy jej

⁵³ Por. 1 Kor 10, 17.

⁵⁴ Św. Augustyn, *Sermo* 227; PL 38, 1099.

⁵⁵ Tenże, *Sermo* 57; PL 38, 389.

⁵⁶ Por. Honoriusz z Autun, *Eucharistion*, c. 3—4, PL 172, 1252.

⁵⁷ Por. H. de Lubac, *Corpus Mysticum. L'Eucharistie et l'Eglise au moyen-âge*, Paris 1949², s. 29 nn.

⁵⁸ Por. Florus, *Adversus Amalarium*, I n 7; PL 119, 76—77; Haymo Halberstatensis, *Comm. in I Cor.* 10; PL 117, 564.

uważali, że przez to rozróżnienie rozrywa się jedność Kościoła i twierdzili, że jest tylko jedno ciało Chrystusa⁵⁹. Eucharystia odgrywa istotną rolę w dziele jednoczenia tych trzech niejako części, gdyż pokarm eucharystyczny przemienia Kościół w Ciało Chrystusa. Dzięki temu Kościół uświęca się społecznie.

Zjednoczenie członków Kościoła jest właściwym skutkiem Eucharystii (*res sacramenti*). Jest jasne, pisze papież Innocenty III, że istota Ciała i Krwi Chrystusa jest „znakiem” i „rzeczą”, lecz „rzeczą” innego „znaku” i „znakiem” innej „rzeczy”. Jest bowiem „rzeczą” oznaczoną i zawartą w znaku widzialnym, jest zaś „znakiem”, ponieważ oznacza i sprawia inną „rzecz”, mianowicie jedność Kościoła⁶⁰. Ze szczególnym naciskiem uczy o tym św. Tomasz: *Res autem huius sacramenti est unitas corporis mystici*⁶¹. Ta myśl zawiera się również w następnych tekstach św. Tomasza: „Owocem przyjęcia prawdziwego Ciała jest jedność Ciała Mistycznego”⁶². „Wszystko, co zawiera się w Eucharystii, odnosi się do reprezentowania jednego faktu, to jest śmierci Pańskiej oraz do dokonywania jednego skutku, to jest łaski, przez którą człowiek wciela się w Mistyczne Ciało”⁶³.

Sama nazwa Komunii św. wskazuje na łączenie członków. Tak ją wyjaśnia św. Tomasz: „Inne znaczenie ma ze względu na rzecz obecną, to jest kościelną jedność, do której włączają się ludzie przez ten sakrament i stosownie do tego nazywa się „Komunią” lub *synaksis*⁶⁴.

Współzależność Eucharystii i Mistycznego Ciała ujawnia się w tym, że „władza, jaką kapłan posiada nad Mistycznym Ciałem Chrystusa, zależy od władzy, jaką posiada nad prawdziwym Cia-

⁵⁹ Innocenty III, papież, *De sacro altaris Mysterio*, 1, 4 c 36; PL 217, 879.

⁶⁰ Św. Tomasz, *S. th.*, III, q. 73, a. 3 c.

⁶¹ Tamże, q. 82, q. 9 ad 2.

⁶² Św. Tomasz, *In IV Sent.* dist. 8, q. 1, a. 1.

⁶³ Tenże, III, q. 77, a. 4 c.

⁶⁴ Tenże, *Suppl.* q. 17, a. 3 obiec. 3.

łem Chrystusa”⁶⁵. Widać stąd, jak również świętość prawna w Kościele jest skutkiem Eucharystii. Wyższy stopień nad Ciałem eucharystycznym Chrystusa udziela wyższego stopnia świętości prawnej w Mistycznym Ciele.

Przyczyną naszego zjednoczenia w Mistycznym Ciele jest fakt, że przez Eucharystię wcielamy się (*incorporatio*) w jednego Chrystusa, a dzięki temu łączymy się wzajemnie między sobą (*concorporatio*)⁶⁶. W ten sposób powstaje Kościół na przecięciu dwóch współrzędnych: pionowej, to jest połączenia wiernych z Chrystusem i poziomej, oznaczającej połączenie wiernych między sobą⁶⁷. Dzięki temu Eucharystia staje się zasadą bytu i życia Kościoła, zasadą jego samoistności. Od niej otrzymuje on sygnaturę osobowości⁶⁸.

Eucharystia jest mistyczną zasadą przetwarzającą społeczność chrześcijan w Ciało Chrystusa; tworząc Kościół⁶⁹, staje się przyczyną sprawczą jego świętości ontologicznej. „Przez ten pokarm widzialny jesteśmy niewidzialnie poświęceni, pisze Rupert, na jeden Kościół Chrystusa, który jest jego ciałem”⁷⁰. Wierni przyjmując pokarm eucharystyczny i uczestnicząc w Ofierze eucharystycznej otrzymują poświęcenie, które czyni ich Mistycznym Ciałem⁷¹.

Komunikowanie świętości wysłużonej przez Chrystusa jest celem, dla którego Eucharystia kojarzy wiernych w Mistyczne Ciało. „Wierni znają ciało Chrystusa, pisze św. Augustyn, jeżeli nie zaniedbują być Ciałem Chrystusa. Niech się staną ciałem Chrys-

⁶⁵ Por. De la Taille, op. cit., s. 485.

⁶⁶ Por. E. Walter, *Eucharistie und Kirche*, „Theologie und Glaube”, 31 (1939) 291.

⁶⁷ Por. Grabmann, op. cit., s. 290.

⁶⁸ Por. De Lubac, *Corpus Mysticum...*, s. 10.

⁶⁹ Rupertus, PL 169, 483 A.

⁷⁰ Por. H. de Lubac, *Méditation sur l'Eglise*, Paris 1953, s. 116.

⁷¹ Św. Augustyn, *In Jo tr.* 26, n 13; PL 35, 1612.

tusa, jeśli chcą czerpać z Ducha Chrystusowego. Z Ducha Chrystusowego czerpie życie jedynie Ciało Chrystusa”⁷².

Jak dalece byt i świętość Mistycznego Ciała zależą od Eucharystii, wyjaśnia paralela, jaka istnieje między Odkupieniem obiektywnym a utworzeniem Mistycznego Ciała na Krzyżu i zachowaniem go przez Eucharystię. Zachowanie Mistycznego Ciała i umożliwienie odkupienia subiektywnego jest celem, dla którego istnieje Eucharystia⁷³. Ścisłość tego związku podkreśla mocno św. Augustyn, który Eucharystię nazywa wprost społecznością wiernych. Według jego poglądu można wprawdzie odróżnić realne ciało Chrystusa od Mistycznego, jednak oddzielić go nie można. Uznaje konieczny związek między nimi tak, że gdzie jest ciało realne, tam musi być i Mistyczne⁷⁴. Dla niego stosunek Eucharystii do Kościoła jest taki, jak przyczyny do skutku, środka do celu, znaku do rzeczy⁷⁵.

*

W powyższych rozważaniach stwierdziliśmy, że Eucharystia jest w obecnym stadium rozwoju Królestwa Bożego na ziemi podstawą bytu Mistycznego Ciała. Stoi w rzędzie przyczyn sprawczych Mistycznego Ciała. Gdy przyczyną sprawczą główną jest Trójca Święta, a przez przypisanie Duch Święty, to święte człowieczeństwo Chrystusa Pana oraz Eucharystia wraz z innymi sakramentami jest przyczyną narzędziową Mistycznego Ciała⁷⁶. Rola Eucharystii wśród sakramentów jest jednak dominująca. Opiera się to na zasadzie, że z niej czerpią swą skuteczność wszystkie inne sa-

⁷² Por. S. Tromp, *Corpus Christi quod est Ecclesia*, Romae 1946², s. 15.

⁷³ Zob. Św. Augustyn, *In Jo tr.* 26, n 15; PL 35, 1613.

⁷⁴ Por. H. de Lubac, *Corpus Mysticum...*, s. 19.

⁷⁵ Por. E. Mura, *Le corps mystique, sa nature et sa vie divine d'après saint Paul et la théologie. Synthèse de théologie dogmatique, ascétique et mystique*, Paris 1936², s. 112.

⁷⁶ *Litaniae SS. Cordis Jesu.*

kramenty. Otóż Eucharystia jako przyczyna sprawcza narzędziowa Mistycznego Ciała nadaje mu istotny przymiot, to jest świętość. Czyni zaś to z dwóch względów. Najpierw dlatego, że łączy wiernych z Chrystusem. Chrystus Pan jest źródłem świętości, *fons vitae et sanctitatis*⁷⁷. By otrzymać tę świętość, należy się do niej zbliżyć. Eucharystia umożliwia szczególnie zbliżenie się do istotnej świętości Boga-Człowieka, zbliżenie się najbardziej wewnętrzne. Przez wcielenie w Chrystusa urzeczywistnia się wspólnota, co więcej tożsamość życia Głowy i członków. Wierni otrzymują to samo życie Boże, tę samą gatunkowo (choć nie w tej samej ilości) łaskę uświęcającą, te same dary Ducha św., słowem to wszystko, co stanowi o świętości ontologicznej, moralnej i prawnej Mistycznego Ciała. Eucharystia w sposób najdoskonalszy przewodzi świętość z Chrystusa do ludzi przezeń odkupionych, z Głowy do członków Mistycznego Ciała.

Eucharystia jako przyczyna sprawcza Mistycznego Ciała daje mu po wtóre świętość dzięki temu, że jednoczy jego członki między sobą. Eucharystia zespala wiernych w Mistyczne Ciało, które brane w znaczeniu szerszym pokrywa się ze społecznością odkupionych zwaną Świętych Obcowaniem. Na płaszczyźnie Świętych Obcowania dokonuje się rozwój świętości społecznej. Ponadto Eucharystia zespala członki Mistycznego Ciała w jedno, przy czym jedność jest środkiem do świętości Kościoła⁷⁸. Przeciwnie schizmy i herezje, rozrywając jedność, burzą pierwszorzędnny przymiot Kościoła — świętość⁷⁹.

Wnioski na temat świętości Mistycznego Ciała wypływającej z Eucharystii, jako przyczyny sprawczej, zakończmy słowami Grabmanna: „Eucharystia jest sakramentem jedności... Z tego związku z Chrystusem w Najświętszym Sakramencie wypływa cała etyczna siła, cały heroizm cnoty w Kościele Bożym. Tu ma swe źródło męstwo męczenników, tu rozpala się zapał apostołski,

⁷⁷ Por. A. de Poulpiquet, *L'Eglise catholique*, Paris 1923, s. 162 n.

⁷⁸ Tenże, op. cit., s. 174.

⁷⁹ Grabmann, op. cit., s. 293.

stąd wypływa wspaniałość cnoty dziewictwa. Cała strona wewnętrzna Kościoła otrzymuje swą piękność i mistyczną głębię z Eucharystii”⁸⁰. Zaś wnioskiem praktycznym z wyżej udowodnionej tezy będzie postulat związania całego życia Kościoła z Eucharystią. Dążenie do ożywienia jak najintensywniejszym życiem nadprzyrodzonym poszczególnych komórek Mistycznego Ciała znajduje w powyższym twierdzeniu wytyczną ku właściwej drodze. Duszpasterz, który będzie widział omówione tu dwie wielkości, z którymi codziennie się styka: Eucharystię i Mistyczne Ciało, i rozumiał zachodzące między nimi związki, potrafi należycie poprowadzić pracę nad uświęceniem społecznym Kościoła. Stanie się dlań jasny sens niedzielnej Mszy św. i częstej Komunii św., sens właśnie społeczny. W rezultacie tej świadomej działalności będzie się dokonywał coraz wspanialszy wzrost Mistycznego Ciała Jezusa Chrystusa.

SS. EUCHARISTIA UT CAUSA EFFICIENS SANCTITATIS MYSTICI CORPORIS IESU CHRISTI

Unicuique perspicuum est quaestiones ecclesiologicas nostris temporibus ad eas quae maximi momenti sunt pertinere. Nihilominus oportet animadvertere eas multis in locis nondum satis exploratas esse. Hic attingenda est imprimis relatio inter mysticum corpus Christi et SS. Eucharistiam. Constat mysticum corpus et Eucharistiam multipliciter mutuo coniungi. Huius articuli est unum tantum perscrutari nexum nempe SS. Eucharistiam et sanctitatem mystici corporis. Res agitur utrum Eucharistia sit causa efficiens sanctitatis mystici corporis Christi. Ad probandam affirmativam responsionem affertur unum argumentum generale, scilicet Eucharistiam totaliter consideratam, i. e. ut sacrificium et sacramentum, in suo munere conservandi corpus mysticum esse causam efficientem eiusdem sanctitatis. Argumentum hoc dividitur in duas partes.

Prima innititur in fundamentali effectu SS. Eucharistiae quem vocant incorporationem fidelium in Christum, caput mystici corporis. Hoc modo Eucharistia efficit ipsum mysticum corpus idque sanctificat. Thesis pro-

batur ex Jo 6, 57; 15, 5; 1 Cor. 10, 16s. Sancti Patres explanantes hos textus docent, quod per eucharisticam incorporationem in Christum oritur communitas vitae et sanctitatis. S. Thomas tenet communicationem supernaturalis vitae fuisse omnino finem Eucharistiae instituendae. Dotes eiusdem incorporationis ut sunt physicitas seu realitas, internitas etc. indicant etiam hunc effectum Eucharistiae qui est sanctitas.

In secunda parte argumentatur ex alio essentiali effectu Eucharistiae, nempe e communionem quam Eucharistia instaurat inter ipsos fideles. Huius rei gratia omnes fiunt unum sanctum corpus mysticum. Utimur hic classico scripturistico loco 1 Cor. 10, 17. Thesis probatur etiam ex traditione. Patres dicunt hac de re in commentariis vel in specialibus libellis. Hic etiam evadit communicatio sanctitatis ut finis concorporationis fidelium per Eucharistiam.

Hae duae rationes: incorporatio fidelium in Christum et concorporatio eorum ad invicem efficiunt mysticum corpus Christi eiusque sanctitatem.

Valor practicus nostrae theseos pendet ex eo, quod ea est pro fulcimine s. d. „motus eucharistici” initiati a s. Pio X necnon pro indicio curae animarum in evolvenda sanctitate mystici corporis.